L A P S Z E M L E

ÚGYLÁTSZIK, a belgrádi írókongresszus megmozgatta az irodalmi berkeket. Nemcsak a meglevő lapok fordultak nagyobb érdeklődéssel az irodalom felé, hanem új lapok is indultak. Mintha a lyublyanai és belgrádi íróparlament után megoldódtak volna a nyelvek s az írók irodalmunk olyan kérdéseihez is elérkeztek már, amelyek sokáig, hosszú éveken át foglalkoztattak bennünket, de kimerítő választ még csak megközelítőleg sem adott senki sem. Ha valaki azt mondaná, hogy a fejlődés megállt az elmúlt esztendőkben s az „ugrás" erre az esztendőre esett, akkor zsurnalisztikai felületességgel járna el s ezt az érést teljes egészében az új lapok és az új művek megjelenéséhez kötné, holott, éppen az elmult évek termése ez.

Pár esztendő leforgása alatt immár harmadik formájában jelenik meg a „Književne Novine", de nemcsak új külsőben, hanem egészen új tartalomban is. Az irodalmi újság hírlapszerű formája nálunk nem vált be, mert úgy nem volt és nem is lehetett más, mint napilapjaink és hetilapjaink irodalmi és művészeti vonatkozású közleményeinek gyűjteménye, mert azoknál többet és újabbat nem igen adott. Legalább is nem abban az értelemben és minőségben, amit a dolgok fejlettsége és a közönség érdeklődése megkövetelt volna. És az egyes irodalmi elgondolások, törekvések sem tisztultak le: az ellentétes esztétikai fölfogások olyannyira elhajlottak egymástól, hogy maga a szerkesztőség szüntette meg a lap további megjelentetését, hogy a fennebbi kérdésekben rendet teremtsen.

A „KNJIŽEVNE NOVINE" új szerkesztősége alaposan felkészült arra, hogy új számával valóban új szakaszba lépjen. A leszűkített, céhszerű szerkesztési módszerrel, úgylátszik, végképp szakítottak, a lap most már nem csupán az íróknak szól, nem szakmabeli közlöny, hanem eleven, érdekes újság, amelynek minden közleményét műgonddal írták. És ez új korszak jelentőségének és az új szerepnek az is nyomatékot ad, hogy vezércikkét Ales Bebler írta . . . Mert valóban: a békeharc és a koegzisztencia elválaszthatatlan napjaink történéseitől, az író, művész életétől is, az atomkorszak új kort jelent s az új korban . . . Márkó Risztics, a neves esztéta éppen az atomkorszak kapcsán arról ír, hogy „Osztálynélküli társadalom születik": az atomerő segíti elő majd azt, hogy a szocializmus teljes megerősödésével és kifejlődésével az osztálytársadalom helyét elfoglalja a földgolyón az osztálynélküli társadalom . . . Jelentős írás ez, nem lehet mellette egyszerű olvasással elsietni s elfeledni sem, mert minden mondanivalójával a húsunkba vág . . .

Két intervjú hírt ad a főváros irodalmi életéről. Tán csak az átfogó cím mondja „fővárosinak", mert Belgrád irodalmi élete mind erősebben és fokozottabban az egész ország irodalmi életének megmutatása lesz. Nem is szabad a főváros falai közé leszűkíteni azt, ami most ott annyi író ereiben buzog és a megnyilatkozás felé siet. Eli Finci, a „KNJIŽEVNOST" szerkesztője egy intervjú alkalmával a „folyóirat szerepéről beszélt a maga idejében". E szereppel kapcsolatosan a folyóirat történetét a fölszabadulás után három korszakra osztotta föl: első korszak 1948-ig, amelyben a forradalmi célkitűzések, feladatok és kötelességek teljesítése volt az elsőrendű követelmény; második korszak 1948-tól napjainkig, amikor nagy megértéssel és türelemmel össze kellett fogni minden dolgozni akaró erőt s mindent fölhasználni arra, hogy erősítsük a nemzeti frontot a kultúra terén; most pedig elkövetkezett a harmadik szakasz, ez az, amelyben most élünk, napjainkban él, amikor művészet-szemléleti szempontok szerint csoportosulnak a frontok s ezek határozzák meg az irodalmi áramlatokat is . . .

Tehát az időbeni szerep határozza meg a folyóirat arculatát.

Oszkár Davicsó, a „DELO" című folyóirat szerkesztője a célkitűzéseire föltett kérdésre azt mondta, hogy a lap a teljes ember művészi ábrázolásáért és a modern irodalomért küzd. A folyóirat nem fordít hátat az irodalmi hagyományoknak, még azoknak sem, amelyek hátat fordítottak a maguk idejében a valóságnak, mert csak úgy lesz teljes az írói szemlélet, ha kiszélesíti látókörét s ezzel gazdagíthatja majd a mai valóságot is.

A „DELO" első száma ilyen beharangozóval került az olvasó asztalára. Valóban érdeklődéssel vette kezébe minden irodalmi érdeklődésű ember, mert ha nem is éppen Vasko Popa versei azok, amelyek megragadták, de annál fokozottabb érdeklődéssel olvasta Dobrica Csoszics Moszkvai jegyzetei-t azokról a napokról, amelyeket neves regényírónk az orosz írók kongresszusán töltött. Leonid Leonov orosz írónál tett látogatása s az ott lejegyzett beszélgetés betekintést nyújt a szovjet irodalom mai helyzetébe és sajátos kérdéseibe is. — Márkó Risztics írói reminiszcenciákat ad és éles fényben világítja meg a „modern és a modernizmus" kérdését. Írásában igyekszik egy irodalmi világképet adni és arról is beszél, hogy a modernizmus mennyi kárt okozott már azoknak is, akiket megzavart az alkotó munkában és azoknak is, akik divatos formáit fölhasználva éltek vele. De azért nem lehet egyszerűen napirendre térni felette, mert igen sok modern vagy modernista alkotásban megtalálhatni a realizmus értékes alkotóelemeit. Risztics visszaemlékezéseiben és idézeteiben (különösen érdekes Roger Caillois-tól vett idézete a Nouvelle Revue Francaise legutóbbi számából) csak fragmentumokat ad, de kétségtelen, hogy közelebb kerül az olvasó a divatos modernizmus és a modern irodalmi törekvések nagy különbségének felismeréséhez.

A „SAVREMENIK" a másik újhangú folyóirat irodalmi életünk porondján. Különösebben meghatározott vagy megjelölt „programmot"

ez sem adott, de Velibor Gligorics és Dusán Kosztics neve a lap élén igéretet jelent. Szépirodalmi rovata minden előbbi lapnál népesebb; a szerkesztők, a lap hasábjain szereplő írók és költők teljességre törekszenek. Szerb, horvát, szlovén, makedón írók szerepelnek egymás mellett: a „Savremenik" így valóban a jugoszláv irodalom keresztmetszetét adja az alkotók legújabb termésből. Az elsők között ott találjuk Ivó Andrics, Mihailo Lalics, Veljkó Petrovics, Vjekoszláv Kaleb, Gusztáv Krklec, Deszanka Makszimovics, Veszna Parun, Sztevan Raicskovics, Panics Szurep, Brankó Csopics, Milán Bogdánovics és Bozsidár Kovácsevics nevét.

Író és olvasó figyelmét egyaránt magára vonja Vojiszláv Gyurics írása: „Irodalmi problémák egykor és ma". A terjedelmes tanulmány az írói formanyelvről, a művészi eszközök különböző változatairól beszél az egyes korokban. Mallarméval kezdi és eljut a világirodalom nagy alkotóin keresztül máig, Hemingway-ig. A szó, a nyelv, a stílus Homerosztól Jean Paul Sartre-ig ezernyi változaton ment át, de a realista írói törekvések indokoltsága és igazoltsága kétségtelen az olvasók tömegeiben nyeri el a maga időszerűségét és helytállóságát is. Idevágóan mintegy csattanó jön Hemingwaytől vett idézete:

„Világosan beszélni, a dolgokat a maguk nevén nevezni — ez jelenti az igazi haladást a hazug esztéticizmus haszontalan kúszáltságával és zűrzavarával szemben . . ."

A „REPUBLIKA" november-decemberi száma csak most jelent meg és igazán megkésve hozta Miroszláv Krlezsa Belgrádban elhangzott beszámolóját. Nemcsak megkésve hozta a folyóirat ezt a nagyjelentőségű irodalom-esztétikai beszámolót, hanem nehezen hozzáférhetően is. De üdvözölni kell a folyóiratot, hogy teljes egészében lehozta ezt a szöveget, hiszen irodalmunk és művészettörténetünk egyik legviharosabb és legtöbb eseményben gazdag korszakát vázolta fel az esztéta világirodalmi vonatkozásban is. Krlezsa tanulmányának az kölcsönöz különös jelentőséget, hogy nem csupán az alkotókra terjed ki s nem állapodik meg az alkotásoknál, hanem elmélyed a bírálat szerepében is s a maga sajátos krlezsai megfogalmazásában kimondja: éppen olyan mértékben, amilyen mértékben megköveteljük az eredetiséget és a mesterségbeli tudást az alkotóktól, olyan mértékben fennáll ez a követelmény a kritikusokkal szemben is, hiszen ők adnak visszhangot a műnek, ők indítják el a művet arra az útra, hogy elfoglalja a társadalom tudatában az őt megillető helyet. A „Nilus és a Ganges régi romantikus vizek", de a „nyugat majmolása nem kevesebb kárt okozott" s ezt valóban kézzelfoghatóan igazolja „Nyugat-Európa egy művészeti korszakának haldoklása is". Végül minden probléma és minden dilemma megoldásáért folytatott alkotó harcnak legfontosabb tette az, ha az alkotó „jó, okos és logikus dolgokat ír". „Semmi más." Leszűkítve ennyire ez valóban egy tömör konklúzió, de amit Krlezsa a belgrádi írótalálkozón pár órán át kifejtett, nagyjelentőségű hozzájárulás volt ahhoz, amit mi az alkotók anyaggyűjtésének és m ű h e l y ü k gazdagításának, tökéletesítésének (vagy ha így jobban tetszik: modernizálásának) nevezünk.

A folyóirat e kettős száma még néhány jelentős művészi darabot hozott. Goethe „Faust"-jának modern fordításával most találkozunk Tito Strozzi, neves színművész tollából; egy részlet csupán a halhatatlan műből, de kép is, amely határozott körvonalat ad az egészről. (Valóban végső ideje már, hogy a nagy klasszikusok új fordításokban kerüljenek a néző, az olvasó, a hallgató elé . . .).

Nem lehet és nem szabad szó nélkül elmenni Ivó Andrics remek novellája mellett, amelyet most tett közzé a Republikában. Az „Asszony a kövön" egy világ, egy régi, letűnő világ búcsúja, távozása ennek a hervadó művésznőnek a sóhajtásaiban. Milyen fínoman és milyen tökéletesen mutatja be ebben Andrics, hogy a művészet igazán nagy dolgokra hivatott s nem önmagáért való . . .

Kiadja a Vajdasági Magyar Kultúrtanács, Noviszád — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Noviszád, A. Rankovicsa u. 19/I. — Postafiók: 160. — Telefon: 20-63. — Postatakarékszámla: 300—T—275. Előfizetési díj: Egy évre 500 din, fél évre 260 din, egyes szám 50 din. — Lapzárta minden hó 10-én. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Nyomatott a szuboticai „Minerva" nyomdában.